

EITEM 6 – CWESTIYNAU

(A) Cwestiynau gan Aelodau o'r Cyhoedd

(1) Cwestiwn gan Mr Paul D.Gill (*cyfeiriad wedi'i ddarparu yn unol â'r gofyn yn y Cyfansoddiad*)

Pam bod y Cyngor yn cynyddu'r Premiwm Treth Cyngor mewn ardal sy'n ddibynnol iawn ar y diwydiant twristiaeth a gwariant lleol gan dwristiaid heb ymchwil annibynnol ac adroddiad ar hynny i'r Cyngor ar effaith polisi o'r fath ar yr economi leol o gofio y bydd gorfodi'r cynnydd yn arwain at lai o wario'n lleol gan dwristiaid gan roi swyddi a busnesau lleol mewn perygl yn arbennig mewn cyfnod o chwyddiant a biliau ynni uchel?

Ateb – Aelod Cabinet Cyllid, y Cynghorydd Ioan Thomas

Fel esbonnir yn yr adroddiad fydd yn cael ei gyflwyno i'r cyfarfod hwn yn nes ymlaen heddiw, wrth roi'r grym i gynghorau i godi Premiwm ar Dreth Cyngor ail gartrefi ac anheddau gwag hirdymor, mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi canllawiau statudol ar gyfer gweinyddu'r Premiwm, sef *Canllawiau Gweithredu Premiymau'r Dreth Gyngor ar Gartrefi Gwag Hirdymor ac Ail Gartrefi yng Nghymru*.

Mae paragraffau 20 i 22 o'r Canllawiau Statudol yn amlinellu'r math o ffactorau gall fod o gymorth i awdurdod lleol eu hystyried pan yn bwriad cyflwyno Premiwm. Pob tro mae'r Cabinet a'r Cyngor llawn yn ystyried y Premiwm mae'n ystyried y canllawiau hyn.

Fel mae'r Canllawiau Statudol yn nodi, bwriadwyd i'r disgresiwn a roddir i awdurdodau lleol i godi premiwm fod yn gyfrwng i gynorthwyo awdurdodau lleol i adfer defnydd cartrefi gwag hirdymor er mwyn darparu cartrefi saff, diogel a fforddiadwy, a chynorthwyo awdurdodau lleol i gynyddu'r cyflenwad o dai fforddiadwy a gwella cynladwyedd cymunedau lleol.

Ers penderfyniad cyntaf y Cyngor nôl yn 2016 y byddai'n codi Premiwm o Ebrill 2018 ymlaen, mae sefyllfa tai o fewn Gwynedd wedi cael blaenoriaeth. Mae'r Cyngor hwn wedi datgan yn gyson mai nod y Premiwm yw cynorthwyo'r maes Tai, ac mae ymrwymiad gwariant y Cynllun Gweithredu Tai yn dystiolaeth o hyn.

Mae'r premiwm yn ffordd ddiffuant o geisio taro balans teg rhwng effaith ail gartrefi ac eiddo gwag ar ein cymunedau a chynnal yr economi ymwelwyr. Drwy'r Cynllun Gweithredu Tai, mae'r Cyngor yn cynyddu faint o dai cymdeithasol sy'n cael eu hadeiladu bob blwyddyn, yn adeiladu degau o unedau llety dros dro ein hunain ac yn helpu'r digartref i gael tenantiaethau preifat. Er gwaethaf hyn, oherwydd y cynnydd sylweddol yn y nifer sy'n cyflwyno'n ddigartref, nid ydym gallu gwneud hyn yn ddigon cyflym.

Wrth wneud ei argymhelliad i'r Cyngor, mae'r Cabinet yn ymwybodol iawn o bwysigrwydd y diwydiant twristiaeth. Ar y llaw arall, mae'n rhaid i ni gael twristiaeth gynaliadwy a bydd hynny yn destun astudiaeth ar wahân maes o law. Ond yn bennaf oll, credwn mai sail economi gadarn yw economi lle mae gan bobl Gwynedd gartrefi ac yn cyfrannu i'r economi leol. Allwn ni ddim anwybyddu sefyllfa lle amcangyfrifir y bydd 1,400 o unigolion wedi cyflwyno eu hunain yn ddigartref erbyn diwedd eleni – sef dwbl y nifer oedd yn cyflwyno cyn Covid-19. Byddwn fel Cyngor yn lletya dros 600 o bobl mewn llety dros dro eleni, lle'r

oedd y ffigwr oddeutu 200 cyn cyfnod Covid-19. Nid dyma yw sylfaen economi gadarn, gynaliadwy.

Nid yw codi a chynyddu'r premiwm yn fater hawdd a nid yw Cyngor Gwynedd erioed wedi honni ei fod yn ddewis syml. Mae gofyn i aelodau bwysu a mesur nifer o ffactorau cyn dod i benderfyniad heddiw, gan gynnwys effaith y premiwm ar yr economi ymwelwyr. Mae hyn yn un o'r negeseuon sy'n dod o ganlyniad yr ymgynghoriad cyhoeddus ac yn cael sylw yn yr astudiaethau cyfeirir atynt yn yr adroddiad cynhwysfawr bydd yr aelodau yn ystyried heddiw.

(B) Cwestiynau gan Aelodau Etholedig

(1) Cwestiwn Y Cyngorydd Delyth Lloyd Griffiths

Pa ganran yn union o'r bwyd sydd yn cael ei ddefnyddio gan y Cyngor mewn ysgolion, lleoliadau gofal a chanolfannau eraill, sydd wedi ei dyfu neu ei brosesu yng Ngwynedd? Gan fod angen diogelu y gadwyn fwyd leol oherwydd costau a problemau rhyngwladol ar hyn o bryd gofynnaf i'r Aelod Cabinet sicrhau fod yr holl fwyd sydd yn cael ei bwrcasu yn tarddu yn lleol neu wedi ei brosesu yn lleol. O dderbyn bod y Cyngor yn prynu canran uchel o fwyd gan ddsbarthwyr lleol, a allaf gael gwarant fod y bwyd yn tarddu o fewn Gwynedd neu siroedd cyfagos?

Ateb – Aelod Cabinet Cefnogaeth Gorfforaethol, y Cyngorydd Menna Jones

1. Mae'r Cyngor wedi cynnal proses dendro yn yr Hydref 2019 o i sefydlu cytundebau i gyflenwi a dosbarthu bwyd i Ysgolion a Chartrefi Preswyl Cyngor Gwynedd.
2. Fel rhan o'r gwaith i hybu darparwyr bychan i gystadlu rhannwyd y cytundeb i gategoriâu bwyd ac ardaloedd daearyddol o fewn Gwynedd. Yn ogystal â hyn cynhaliwyd ymgysylltiad cynnar gyda'r farchnad (18mis cyn i'r tendr gael ei gyhoeddi) ynghyd â chefnogaeth tendro un i un trwy Fusnes Cymru.
3. Yn dilyn hynny, gwelwn fod 71% o'r cynnyrch rydym yn ei brynu yn cael ei ddsbarthu gan gwmnïau sydd wedi eu lleoli yng Ngwynedd. Yn dilyn ymdrechion gan ein cyfanwerthwyr i dderbyn cynnyrch lleol a Chymreig ble'n bosib, gwelwn fod y 100% o'r caws rydym yn ei brynu yn cael ei gynhyrchu yng Ngwynedd ac rydym yn derbyn 40% o'r tatws sydd ei angen o Wynedd. Mae 100% o Gig Eidion, 80% o'r Cig Oen a 100% o'r Llefrith yn tarddu o Gymru.
4. O safbwynt tarddiad yr holl fwyd sy'n cael ei gyflenwi gan ein cyfanwerthwyr, nid yw'n bosib darparu'r wybodaeth i'r lefel o fanylder mae'r Aelod yn dymuno ei dderbyn ar hyn o bryd. Hynny oherwydd yr ystod sylweddol o gynhwysion a bwydydd sy'n cael ei gyflenwi a hefyd natur y gadwyn gyflenwi.
5. Mae rhaid cydnabod hefyd bod prynu cynnyrch o Wynedd yn anodd gyda'r prif rwystrau yn cynnwys:
 - Nid yw'r cynnyrch ar gael yn lleol h.y. mae hinsawdd a thirwedd Gwynedd a Chymru yn cyfyngu'r hyn all gael ei gynhyrchu.
 - Nid yw cynhyrchwyr lleol yn gallu darparu'r hyn sy'n ofynnol yn y meintiau sydd eu hangen neu nid yw'r pris yn un cystadleuol.

- O safbwynt cig yn benodol, i'r lladd-dai gytuno i roi'r adnodd i sicrhau bod y cig yn tarddu o Wynedd byddai yn ofynnol i ni brynu symiau a thalu premiwm sylweddol am y cig.
 - Mae rhan helaeth o lefrith o ffermydd Gwynedd yn mynd i Hufenfa De Arfon i wneud caws a cynhyrchion llaeth eraill, nid ydynt yn gwerthu llefrith.
 - Mae'r gadwyn gyflenwi ar gyfer nifer o'r cynnyrch sy'n ofynnol yn un rhyngwladol ac nid lleol.
 - Mae rhaid hefyd cydnabod nad yw'n bosib i ni fynnu bod cynnyrch yn tarddu o Wynedd gan fod hyn yn groes i reoliadau cyfreithiol cenedlaethol.
6. I geisio cynyddu'r gyfradd o gynnyrch o Wynedd a Chymru, mae'r Cyngor yn:
- cydweithio gyda'r cyfanwerthwyr a thrwy hynny mudiadau megis Undeb Ffermwyr Cenedlaethol (NFU), Ffermwyr Ifanc, Larder Cymru ac eraill i godi ymwybyddiaeth o gyfleoedd sy'n berthnasol i'r sector gyhoeddus.
 - adolygu'r fwydlen mewn ysgolion er mwyn gweld os all addasiadau gael eu gwneud bydd yn hybu mwy o gynnyrch Cymreig.
 - Adolygu ein trefniadau prynu yn barhaus er mwyn rhoi'r cyfle gorau i gyflenwyr lleol gystadlu yn y farchnad.
7. Bydd y Cyngor yn ail-dendro'r Cytundeb Bwyd yn yr Hydref, 2023 a byddwn yn parhau i gefnogi'r farchnad leol er mwyn annog i gyflenwyr lleol gystadlu ac ennill cytundebau.

(2) Cwestiwn Y Cynghorydd Richard Glyn Roberts

Pa drefniadau a wnaed i baratoi asesiad *trylwyr* o effaith ieithyddol cynyddu'r premiwm treth gyngor, yn unol â pharagraff 10.5 Polisi Iaith Gwynedd, ac yn neilltuoel yr effaith ar niferoedd neu ganran siaradwyr Cymraeg mewn cymunedau?

Ateb – Aelod Cabinet Cyllid, y Cynghorydd Ioan Thomas

Bydd fy nghyd-aelodau'r yn ymwybodol fod angen iddynt ystyried yr adroddiad ar y Premiwm Treth Cyngor yn nes ymlaen prynhawn yma, yn eitem 8 ar raglen y cyfarfod.

I roi cyd-destun, mae'r adroddiad fydd yn cael ei gyflwyno i chi yn ymestyn at 30 o dudalennau, mae'n cynnwys tri atodiad, ac mae dolenni ynddo i nifer o astudiaethau sydd wedi cael eu cynnal yn edrych ar sefyllfa ail gartrefi ac eiddo gwag. Mae rhai o'r astudiaethau hyn wedi cael eu cyflawni gan gyrrff neu unigolion allanol, ac eraill wedi cael eu cynnal yn fewnol gan y Cyngor. O'u cymryd gyda'u gilydd mae'r astudiaethau hyn yn ystyried effaith y premiwm ar gymunedau lleol, yn ogystal ag effaith ail gartrefi ac eiddo gwag ar y cymunedau hyn. Felly, mae yna tystiolaeth glir yn yr adroddiad sydd gerbron fod effaith y premiwm, ail gartrefi ac eiddo gwag ar yr iaith wedi cael sylw ar bob cam. Mae asesiadau'r holl ddogfennau hyn wedi cael sylw'r Cabinet wrth ystyried yr argymhelliaid i'w roi gerbron y Cyngor, a bydd disgwyl i'r Cyngor llawn roi sylw i'r rhain heddiw wrth ddod i benderfyniad ar raddfa'r Premiwm ar gyfer 2023/24.

Dylid nodi nad yw pob un o'r astudiaethau y cyfeirir atynt yn yr adroddiad yn dod i'r un casgliad ynglŷn ag effaith gwahanol bolisiau ar yr iaith, ond rydym yn cymryd sylw o'r risgiau sy'n cael eu hamlygu ynddynt i gyd, yn arbennig y rhai sy'n ymwneud â'r iaith

Gymraeg. Felly, nid oes astudiaeth academaidd ar wahân wedi cael ei gomisiynu tra'n paratoi'r adroddiad.

Rwyf yn pwysleisio fod ystyriaeth o negeseuon yr astudiaethau hyn, a'r risgiau a amlygwyd ynddynt i'r Gymraeg ac i'n cymunedau, yn rhan allweddol o ystyriaeth y Cabinet i beidio argymhell premiwm uwch na 150% ar ail gartrefi ar hyn o bryd, er fod y ddeddf yn caniatáu codi premiwm uwch.

Tynnaf eich sylw hefyd i'r ymgynghoriad cyhoeddus a gynhaliwyd yn ystod mis Hydref oedd yn gofyn yn benodol am farn yr ymatebwyr am eu sylwadau ar effaith y Premiwm ar yr Iaith Gymraeg. Yn gyffredinol, barn yr ymatebwyr oedd na fyddai codi'r Premiwm yn cael effaith ar yr iaith, ond roedd mwy o'r farn fod y Premiwm yn cael effaith bositif na'r rhai oedd yn meddwl y ei fod yn cael effaith negyddol.

Wrth gwrs, roedd y cwestiynau yn yr ymgynghoriad yn cyfeirio yn benodol at dalu'r Premiwm, ond rhaid ystyried hefyd effaith yr hyn fydd yn cael ei wneud gyda'r arian ychwanegol sy'n cael ei gasglu. Mae gan y Cyngor Gynllun Gweithredu Tai yn ei le, a bwriad penodol hwn yw cyflwyno mesurau i gryfhau cymunedau Gwynedd a gwireddu'r Strategaeth Tai. Heb amheuaeth, bydd cymunedau sefydlog, cynaliadwy law yn llaw â mesurau eraill yn gam yn ein gweledigaeth i gryfhau'r defnydd o'r Gymraeg yn ein cymunedau.

Gwnaed y penderfyniad cyntaf i godi premiwm ar ail gartrefi ac eiddo gwag hirdymor nôl yn 2016, ac wrth ystyried y sefyllfa yn flynyddol ers hynny mae sylw wedi ei roi i effaith y premiwm ar ein cymunedau. Mae'r Asesiad Effaith Cydraddoldeb sy'n cael ei gyflwyno gyda'r adroddiad heddiw yn ein atgoffa fod nifer o nodweddion ac agweddau yn ogystal ag effaith economaidd-gymdeithasol angen eu hystyried wrth ddod at benderfyniad polisi, yn ogystal â'r effaith ar yr iaith.